

Maria Jakowicka

Potrzeba nowego spojrzenia na problematykę orientacji zawodowej młodzieży

Problemy Profesjologii nr 1, 69-77

2005

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Maria Jakowicka

POTRZEBA NOWEGO SPOJRZENIA NA PROBLEMATYKĘ ORIENTACJI ZAWODOWEJ MŁODZIEŻY

I. Wprowadzenie

Transformacja ustrojowa spowodowała zasadnicze zmiany w życiu społecznym i gospodarczym. Nastąpiło przewartościowanie niemal całokształtu problemów związanych z człowiekiem, jego życiem, wartościami istotnymi w regulowaniu i planowaniu jego losów.

Ważne miejsce zajmuje w tym rozwój zawodowy, który stanowi istotny aspekt rozwoju indywidualnego jednostki, warunkuje aktywny, świadomy i społecznie akceptowany udział w przekształcaniu i doskonaleniu siebie i środowiska w którym żyje¹. Rozwój zawodowy stanowi więc bardzo istotny proces rozwoju, samorozwoju człowieka stymulowany w różnych kręgach jego życia.

Można w nim wyróżnić dwa nurty:

a) samorzutny, który dokonuje się przez uczestnictwo, życie w różnych sytuacjach, polega na doświadczaniu, obserwacji, bezpośrednich kontaktach z osobami i przedmiotami uwikłanymi w różne role zawodowe; w nurcie tym zasadnicze znaczenie pełnią zasoby, bogactwo odpowiednich treści w najbliższym środowisku rodzinnym i lokalnym;

b) zorganizowany, planowany, ujęty w system oddziaływań nastawionych na wprowadzenie jednostki w świat wiedzy o zawodach, czynnościach z nimi związanych, na kształtowanie umiejętności analizy siebie pod kątem przydatności w określonym zawodzie, o rynku pracy w Polsce i poza nią i możliwości, dróg realizacji planów zawodowych.

Oba te nurty przenikają się wzajemnie, uzupełniają. Pierwszy wnosi luźne, mało uporządkowane informacje, w których mają miejsce luki, braki wymagające uzupełnień, lecz doświadczane, przeżyte, budzące własne refleksje. Drugi nurt powinien być więc budowany na pierwszym. W praktyce jednak jest często nie docenianym, a polega na wypełnianiu luk w doświadczeniach, poszerzaniu informacji,

¹ K. Czarnecki: *Rozwój zawodowy człowieka*. IWZZ, Warszawa 1985, s. 28.

wnoszeniu nowych, scalaniu i porządkowaniu a także rozwijaniu aktywności własnej młodego człowieka tak, by przygotować go do dokonywania wyborów, możliwie dojrzałych decyzji w regulowaniu problemów zawodowego aspektu życia.

Stąd problem przygotowania człowieka do wyborów, aktywności i decyzji związanych z przyszłym, aktualnym zawodem i pracą zawodową, stanowi ważny, szeroki aspekt edukacji jako procesu edukacji permanentnej, całościowej, ściśle związanego z kształceniem ogólnym. Przyjmuję bowiem szerokie rozumienie pojęcia „edukacja”, jako realizację programu w toku całego życia człowieka na płaszczyźnie integralnego rozwoju umysłowego, fizycznego, moralnego i duchowego w różnych aspektach życia społecznego, rodzinnego, zawodowego i indywidualnego. Dokonują się w niej procesy nie tylko kształtowania wiadomości i umiejętności, wartości kultury, lecz także inspirowanie postawy twórczej, otwartej, samodzielności myślenia, inicjatyw, aktywności i zdolności do samokształcenia, wyborów, dokonywania zmian w dotychczas ukształtowanych umiejętnościach.

W edukacji całościowej w procesie rozwoju zawodowego wyodrębnić można trzy etapy. W pierwszym, który poprzedza naukę zawodu dokonuje się przygotowanie młodego człowieka do wyboru określonego zawodu i odpowiedniej szkoły, w drugim ma miejsce nauka zawodu, w trzecim podjęcie pracy zawodowej, wzbogacanie doświadczeń w jej wykonywaniu, ewentualnie zmiany poprzednio wyuczonego zawodu, przekwalifikowanie, w zależności od rynku pracy, zapotrzebowań w bliższym i dalszym terytorium kraju i poza nim.

Jeżeli z tego punktu widzenia dokonuje się oceny dorobku teorii i praktyki edukacyjnej to jest on znaczny w zakresie pierwszego i drugiego etapu. Intensywny rozwój tej problematyki zaznaczył się w wieku XX, szczególnie w jego drugiej połowie². Natomiast problematyka trzeciego etapu szczególnie nasiliła się na przełomie wieku XX i XXI, w okresie, w którym w Polsce, ze względu na transformację ustrojową, w okresie w którym zachwiała się stabilność zawodów, wzrosło bezrobocie, potrzeba przekwalifikowań. Stąd w dorobku tym dominują opracowania w formie przyczynkarskiej nad uporządkowaną teoretycznie wiedzą.

Mimo zróżnicowanego poziomu dorobku naukowego wszystkich trzech etapów rozwoju zawodowego człowieka w procesie socjalizacji i edukacji, to aktualnie zaznacza się potrzeba badań i opracowań koncepcyjnych w ramach każdego z nich.

W niniejszym opracowaniu zamierzam wniknąć w problematykę pierwszego etapu edukacji w zakresie przygotowania młodzieży do wyboru zawodu. To niezwykle ważny i trudny problem dla młodego człowieka, są to bowiem decyzje

² Do opracowań z tego zakresu zaliczanych już dziś do klasyki zaliczyć można między innymi: I. Janiszowska: Zagadnienia orientacji i selekcji szkolnej. DZWS, Warszawa 1971; S. Szajek: Orientacja i poradnictwo zawodowe. PWN, Warszawa 1979 oraz System orientacji i poradnictwa zawodowego. PWN, Warszawa 1989; W. Rachalska: Orientacja i poradnictwo zawodowe w szkole podstawowej, WSiP, Warszawa 1980 oraz Problemy orientacji zawodowej. WSiP, Warszawa 1987.

wielce znaczące dla jego dojrzałego życia, przy nie w pełni dojrzałej osobowości. Dlatego w edukacji praca z młodzieżą w tym kierunku stanowiła zawsze istotny zakres zadań szkoły ogólnokształcącej. Problem ten został także mocno i wyraźnie zaakcentowany w reformie szkolnej wprowadzonej w 1999 roku.

Korzystna dla młodzieży zmiana w tym zakresie wynikała z czynnika organizacyjnego jakim jest zmiana systemu szkolnego. Nastąpiło bowiem przesunięcie o rok wwyż okresu podejmowania decyzji wyboru zawodu i dalszej drogi edukacji z ostatniej klasy byłej szkoły podstawowej (ósma klasa) na ostatni rok (trzecia klasa) gimnazjum. Na gimnazjum właśnie nałożono przygotowanie do wyboru zawodu i dalszej drogi edukacji jako jednego z zadań kształcenia. Zmiana ta zawiera jednak tylko przesunięcie organizacyjne i pociągnęła za sobą konieczność zmian jakościowych wewnątrz systemu oddziaływań pedagogicznych. Warto więc podjąć problem oceny jakościowych zmian w zakresie orientacji zawodowej i skutków jakie odnosi młodzież.

Można więc i trzeba już po upływie sześciu lat funkcjonowania gimnazjum, szkoły na nowych zasadach edukacyjnych, badać efekty realizacji powyższego zadania. Trzeba formułować wyraźnie pytania: na ile gimnazjum spełnia rolę przygotowania młodzieży do wyboru zawodu?, na ile dostarcza jej uporządkowanych i pogłębionych przesłanek do podjęcia tak zasadniczej dla swego dalszego życia decyzji?

Zanim jednak podejmę próbę odpowiedzi na powyższe pytania zwrócę uwagę na niektóre ukształtowane pojęcia związane z pierwszym etapem rozwoju zawodowego, podkreślając jednocześnie hipotezę o potrzebie przewartościowania pod kątem nowych założeń edukacyjnych dotychczasowego dorobku teoretycznego i oddziaływań pedagogicznych w praktyce szkolnej.

2. Metodologiczne aspekty problemu

W edukacji w ramach pierwszego etapu rozwoju zawodowego ukształtowały się dwa określenia: preorientacja i orientacja zawodowa z odróżnieniem, że pierwsze odnosi się do działań prowadzonych „bardziej przypadkowo” we wcześniejszych instytucjach, w których dziecko żyje i rozwija się - jak rodzina, przedszkole, nauczanie początkowe³, drugie do oddziaływań systematycznych, zaplanowanych, celowych, długotrwałych, prowadzących bezpośrednio do wyboru zawodu⁴ realizowanych przez szkołę i instytucje wspomagające (poradnie, centra informacji zawodowej, itp.). Kryterium rozróżniające te pojęcia to przede wszystkim etap edukacji, do niższych poziomów (przedszkole, klasy I-III) odnosi się pojęcie „preorientacja”, do wyższych „orientacja zawodowa”. Kryterium rozdzielającym owe pojęcia jest więc kwestia organizacyjna. Takie oddzielenie obu pojęć w świetle współczesnych założeń edukacyjnych wydaje się sztuczne i przestarzałe. Dziś, wobec ujmowania

³ Z. Wiatrowski: *Pedagogika pracy w zarysie*, PWN, Warszawa 1985, s. 79.

⁴ B. Wojtasik: *Warsztat doradcy zawodu*, PWN, Warszawa 1997, s. 11.

procesu kształcenia w kategoriach integracji, ciągłości, proces przygotowania do wyboru zawodu trzeba traktować całościowo, w którym bez względu na wiek istotne są zasady jego realizacji, natomiast wiek różnicuje zakres dobranych treści i sposoby podejścia do uczniów, sposoby wyjaśniania i aktywizowania ich w podejmowaniu własnych inicjatyw, w poszukiwaniu odpowiednich informacji. Realizując odpowiednie treści w kategoriach ciągłości (nie wieku) istnieje możliwość podejścia rozwojowego, uwzględnianie postępu uczniów, podejmowanie kolejnych treści po zrealizowaniu poprzednich.

Wydaje się także zbędnym znajdujące się w literaturze rozróżnianie i wyodrębnianie pojęć: „orientacja zawodowa ogólna” w rozumieniu udostępniania młodzieży informacji i „orientacja zawodowa praktyczna”, która ma polegać na „bezpośredniej obserwacji pracy w różnych zawodach”⁵. W procesie edukacyjnym stanowią one raczej uzupełniające się, realizowane równolegle aspekty kształcenia, w którym wszelkie informacje, zwłaszcza stanowiące podstawę podejmowania decyzji, powinny być konkretyzowane, obrazowane łącznie z werbalnym opisem tak, by możliwie najlepiej przybliżyć nie tylko myśleniu młodzieży, lecz również wyobraźni i przeżywaniu. Aspekt teoretyczny i praktyczny, relacje między nimi stanowią kwestie metod, strategii, podejścia pedagogicznego nie zaś istoty zjawiska.

Pojęciem utrwalonym i najszerzej stosowanym jest „orientacja zawodowa”. W literaturze rozumiane jest dwojako. Częściej i szerzej ujmowane jest w aspekcie pedagogicznym jako „całokształt oddziaływań mających pomóc młodzieży w wyborze zawodu”⁶, który zawiera koncepcje, opisy, scenariusze w bardziej czy mniej systemowym ujęciu oddziaływań informacyjnych i doradczych⁷.

Znacznie rzadziej ujmowane jest pojęcie „orientacja zawodowa” w aspekcie psychologicznym, w którym określa się ją jako zasób wiadomości, o zawodach, o sobie samym, o świecie i czynnikach, które pobudzają jednostkę do podjęcia takiej a nie innej decyzji zawodowej⁸. Inaczej można określić, w tym rozumieniu, że jest to orientacja człowieka o sobie w kontekście „otoczenia zawodowego”.

Mając na uwadze wyróżnione powyżej aspekty orientacji zawodowej warto zastanowić się czy nie byłoby lepiej, wyraziściej, wyraźniej gdyby termin „orientacja” pozostawić ujęciu psychologicznemu. Jest to bowiem pojęcie psychologiczne, definiowane jako ... „umiejętność odbioru informacji o sytuacji, w jakiej znajduje się jednostka, pozwalającej na podjęcie działań wyznaczonych określoną potrzebą”⁹. Aspekt pedagogiczny określać natomiast pojęciem „przygotowanie do wyboru za-

⁵ I. Janiszowska: Zagadnienia ... op. cit., s. 28.

⁶ L. Koczniewska, T. Nowacki, Z. Wiatrowski (red.): Słownik pedagogiki pracy. Warszawa 1986, s. 173.

⁷ Patrz: B. Wojtasik i A. Kargulowa (red.): Doradca – profesja, pasja, powołanie? Stowarzyszenie Doradców Szkolnych i Zawodowych Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 2003 oraz A. Kargulowa: O teorii i praktyce poradnictwa. PWN, Warszawa 2005, s. 84-85.

⁸ K. Czarnecki: Rozwój zawodowy człowieka, IWZZ, Warszawa 1985, s. 108.

⁹ W. Szewczuk (red.) Słownik psychologiczny, WP, Warszawa 1979, s. 181.

wodu” w którym wyraźnie akcentowana byłaby czynność, działanie, zgodne z istotą pedagogiki jako wpływu, pobudzania, ingerowania, motywowania, informowania, itp. Jest to jednak problem dyskusyjny, lecz wg mnie warty podjęcia w gronie specjalistów ze względu na wyrazistość ujmowania problemu.

Wyodrębnione aspekty pojęcia „orientacja zawodowa” powodują, iż badanie i opis tego zjawiska dokonywany jest z punktu widzenia jednej lub drugiej nauki bez wyraźnego zaznaczenia kategorii w świetle których wyniki badań są interpretowane, bez należytej podbudowy teorii pedagogicznych.

W obecnym rozumieniu interpretowanego tu pojęcia, opracowania koncepcyjne lub badania prowadzone są w dwojakim ujęciu:

a) w pedagogicznym, w którym najczęściej uwzględniane są (opisywane) działania podejmowane przez szkołę, rzadziej przez inne wspomagające instytucje środowiska lokalnego i ponadlokalnego, środki masowego przekazu, a najrzadziej stopień harmonijnego współdziałania między nimi;

b) badania w aspekcie psychologicznym wymagają badania wiedzy o zawodach, w tym wybranego przez jednostkę, czynników które spowodowały wybór, w tym rolę czynników wewnętrznych (zainteresowań, uzdolnień, wartości) wobec zewnętrznych (porady i naciski) rodziny, szkoły i innych, wiedzy o sobie w kontekście cech osobowych zgodnych z wybranym zawodem, wiedzy o możliwościach nauki wybranego zawodu, o rynku pracy itp.

W swoich badaniach w ocenie skuteczności przygotowania młodzieży ostatniej klasy gimnazjalnej do podjęcia decyzji zawodowych, a tym samym dalszej drogi edukacji uwzględniłam aspekt psychologiczny, stosując drugie wyróżnione wyżej podejście. Nie tyle chodziło mi o ocenę działalności gimnazjów, ile o znajomość, dojrzałość i gotowość młodzieży do decyzji. W tym rozumieniu przygotowanie do tegoż aktu stanowi efekt całokształtu wpływów od przedszkola począwszy do ostatnich miesięcy nauki w gimnazjum oraz wpływów samorzutnych w procesie socjalizacji w różnych kręgach życia młodzieży. Nie mały wpływ mają także wartości i sytuacje społeczne i kulturowe w bliższym i dalszym środowisku. Niemniej zadaniem szkoły jest, prócz dostarczenia nowych informacji, także scalanie efektów owych wpływów, porządkowanie, systematyzowanie.

Badania, z których relację w dużym skrócie zamierzam przedstawić poniżej przeprowadzone były w 2004 roku (5 lat po wprowadzeniu reformy edukacji) w regionie wałbrzyskim – trudnym w tym aspekcie ze względu na wysoki stopień bezrobocia – na stosunkowo dużej próbie 390 osobowej. Prócz badania młodzieży przeprowadzone były także rozmowy i wywiady z nauczycielami w celu wyjaśniania przyczyn opinii i odczuć młodzieży.

Zostały one przeprowadzone wg czterech problemów głównych zawartych w pytaniach o: a) orientację o różnych zawodach, w tym o wybranym, b) samoocenę własnych cech psychofizycznych w kontekście planowanego zawodu, c) znajomość

dróg zdobycia wybranego zawodu i d) znajomość źródeł z jakich młodzież czerpała informację o zawodach.

W przedstawieniu wyników badań pomijam klasyczną formę ich przedstawienia w postaci tabel, lecz zwrócę uwagę na dominujące trendy, stosując częściej interpretację i wyjaśnianie, kojarząc z analizą szkoły, zwłaszcza ze słabościami, bo ukazanie tych właśnie umożliwi wskazanie na niezbędne kierunki zmiany. Jakościowe aspekty wyników umożliwiają bardziej wnikliwe ujęcie oddziaływań w kontekście osobowości młodzieży.

3. Wyniki badań i wnioski

W tej części analizy problemu z konieczności (ze względu na jego rozmiary) zwrócę uwagę bardzo wybiórczo na niektóre kwestie, moim zdaniem, warte uwagi po czym skupię się na wnioskach zawierających wskazania na kierunki zmiany praktyki szkolnej.

Na wiedzę o zawodach składa się wiele szczegółowych informacji, które dotyczą zadań, typowych czynności w danym zawodzie, wymagań stawianych przed jego wykonawcą, warunków pracy, kierunków kształcenia, społecznego prestiżu oraz tendencji rozwojowych w lokalnym i ogólnym rynku pracy¹⁰.

Spśród badanego szerokiego zakresu informacji o zawodach zwrócę szczególną uwagę na zawód planowany. Wypowiedzi otwarte ukształtowały 31 zawodów branych pod uwagę przez młodzież miejską i 23 przez wiejską. Na obu listach naczelną rolę zajmuje informatyk (wieś 18%, miasto 12%), a poza tym dominują zawody związane z pracą z ludźmi (drugie miejsce lekarz, następnie nauczyciel, itp.). Młodzież wiejska skupiła się także na zawodzie rolnika, lecz tylko 3% z 160 badanych i mechaniku samochodowym. Oceniając globalnie nasuwa się uwaga, iż zaznacza się dość tradycyjny krąg zawodów, znajdujących się w najbliższym środowisku. Ubogie są więc dostarczone informacje na temat przemian zawodów, zwłaszcza rozwijających się w aspekcie rozwoju technologii¹¹ i życia społecznego (zasadniczy wzrost zawodów w usługach). Natomiast młodzież ma dość wyraźną orientację o zawodach, o malejącym zapotrzebowaniu na rynku pracy.

W porównaniu do lat poprzednich nie nastąpiły zmiany w czynnikach wyboru zawodu. W dalszym ciągu wśród młodzieży miejskiej znaczące miejsce – u 57% badanych – zajmują koledzy, wśród wiejskiej aż u 60% - możliwości znalezienia pracy w pobliżu miejsca zamieszkania. W wyjaśnieniach, badani ze środowiska wiejskiego podkreślali trudne realia życia, które mogą być łagodzone przy rodzinie (mieszkanie, wyżywienie).

¹⁰ E. Turska: *Od zabawy do pracy*. Wydawnictwo Śląsk, Katowice 2000, s. 109.

¹¹ Patrz W. Furmanek: *Rozwój technologii a zmiany w zawodach*, *Pedagogika Pracy* 2004, nr 44.

W obu środowiskach w znacznej przewadze - u dwie trzecie badanych - wybory młodzieży są akceptowane przez rodziców, dokonane są więc w sytuacjach porozumienia, u 10% w drodze dyskusji i oporów, u pozostałych przejawia się negacja.

Wśród motywów wyboru zawodu, zdecydowanie najwięcej, bo około połowy z obu środowisk (po 42%) wymienia wysokość zarobku, co w środowisku doświadczonym bezrobociem wydaje się być naturalną konsekwencją, lecz na drugim miejscu zaznacza się motyw (37% wieś, 20% miasto) związany z pracą, kontaktami z ludźmi. Tendencja ta ma już swój wyraz w wyborach na studia, bowiem wzrasta liczba kandydatów na kierunki studiów z tym związane. Porównując dominujące motywy wyboru zawodu w stosunku do kręgu zawodów w planach nasuwa się potrzeba poszerzenia informacji o rozwijających się zawodach o charakterze społecznym, opiekuńczym, usługowym. Wśród młodzieży wiejskiej wyraźnie zaznacza się jeszcze (20%, co piąty badany) motyw zdobycia lekkiej pracy, co niewątpliwie stanowi wynik doświadczeń życiowych.

Na podkreślenie zasługują dość wysokie aspiracje edukacyjne, choć nie zawsze związane z zawodem. Niemal dwie trzecie badanych (67% i 65%) w obu środowiskach planuje wykształcenie wyższe, około 18% średnie, pozostali zawodowe. Porównując aspiracje do osiąganym wyników w nauce zaznacza się dość niska korelacja, bowiem stosunkowo dużo uczniów osiąga zaledwie stopień przeciętny.

Warto zwrócić uwagę na wysokie zróżnicowanie źródeł informacji o zawodach, z których może korzystać młodzież środowiska miejskiego a wiejskiego. Wyraźnie zaznacza się wyższe bogactwo wyposażenia i działalność szkoły w środowisku miejskim, bowiem 67% badanych na pierwszym miejscu zaznacza internet (w środowisku wiejskim tylko 27%), na drugim godziny wychowawcze - 43% (na wsi 12%), na trzecim broszury i różne informatory i w wysokim stopniu także pedagog szkolny - 23% w szkołach miejskich i tylko 7% wiejskich. W szkołach wiejskich dominuje tylko jedno źródło doradztwa w porównaniu z miejskimi, jest to organizowanie kontaktów młodzieży z poradniami pedagogiczno-psychologicznymi. Tak więc szkoły wiejskie - nawet gimnazja, które w założeniach miały wyrównywać różnice środowiskowe, funkcjonują słabiej jako uboższe nie tylko wyposażeniem lecz również aktywnością. W dalszym ciągu, w przeważającej mierze, młodzież wiejska ma ograniczone możliwości zapoznawania się, a tym samym wyboru zawodów o szerszym zasięgu niż własne środowisko, mimo założeń reformy do roli gimnazjów w wyrównywaniu różnic środowiskowych.

Jednym z istotnych warunków decyzji zawodowych prowadzących do zadowolenia i satysfakcji¹² jest dobra znajomość siebie, którą osiąga się w wyniku umiejętności autoanalizy czynionej przez jednostkę często, w różnych sytuacjach związanych z całokształtu życia w różnych jego kontekstach.

¹² J. Siedlak: Wybór szkoły i zawodu, z badań nad młodzieżą w Koszalinie. Koszaliński Ośrodek Naukowi-Badawczy, Koszalin 1975, s. 147.

Poznanie własnych cech, odkrywanie wad i zalet, uświadamianie sobie, co pociąga, co nie interesuje jest ważnym czynnikiem wyborów i decyzji.

Przyznać trzeba, że młodzież wykazała ogólnie niski poziom umiejętności samooceny zaznaczając swoje trudności w tym zakresie oraz, że ten kierunek analizy, dyskusji w większości nie był stosowany na zajęciach szkolnych w ogóle, w tym także w kontekście dyskusji o zawodach. Kształtowanie umiejętności samooceny należy do ogólnorozwojowych celów edukacji. W opracowaniach pedagogicznych znajdują się już metodyczne aspekty realizacji tegoż celu, niemniej w praktyce szkolnej nie nastąpił w tym zakresie większy postęp.

Z jakościowej analizy badań wynika, ogólnie biorąc, konieczność bardziej aktywnego podjęcia problemu przez szkoły by wypełnić działania związane z przygotowaniem młodzieży do wyboru zawodu należytą jak na obecne czasy nowoczesną treścią.

Podjęmowany obecnie przez szkoły zakres treści związany z zawodami niemalże pokrywa się z istniejącymi aktualnie w najbliższym środowisku. Ubogie są bowiem informacje młodzieży o szerszym zasięgu w skali kraju i Europy, co wobec dzisiejszych możliwości stanowi istotną wiedzę.

Podobnie, zaznacza się dość uboga wiedza młodzieży o rynku pracy, tendencjach jego przemian. W tym zakresie także dominuje ujęcie środowiskowe, najbliższe, przy zasadniczym braku informacji o zróżnicowaniu rynku choćby na terytorium kraju. Brak szerszych informacji powoduje „zamykanie” myślenia młodzieży do najbliższej okolicy, co zbyt słabo stymuluje poszerzanie horyzontów młodych ludzi w poszukiwaniu perspektyw życia.

Wprawdzie badani prezentowali pewien zakres wiedzy o przemianach zawodów, wiedzę o zawodach o malejącym zapotrzebowaniu, to jednak operowali przykładami własnego terenu, przytaczając często zawód górnik. Słabsza jest znajomość zawodów przyszłościowych. W tym zakresie młodzież posiada dość mglistą i ogólnikową wiedzę.

Również zbyt ogólnikowa jest wiedza młodzieży o szkołach, w których może planowane zawody zdobywać. Znane są głównie odpowiednie nazwy szkół i miejscowości w których one funkcjonują, lecz słabiej czas trwania nauki i możliwości dalszej edukacji.

Analizując dokładniej wyniki badań można by mnożyć słabości i braki, ich liczba potwierdzi jedynie i tak wyraźny już wniosek o zasadniczej potrzebie podjęcia przez szkoły prac nad zaprojektowaniem wielostronnego, możliwie pełnego programu działania pedagogicznego, ujętego systemowo, uwzględniającego najnowocześniejsze informacje wprowadzające młodzież w nowoczesny świat zawodów i pracy ludzkiej.

Można jednak – w zakończeniu – wysunąć generalne pytanie, czy szkoła siłą nauczycieli tylko, którzy są specjalistami w określonych zakresach, realizują zadania dydaktyczno-wychowawcze w ramach swego przedmiotu jest w stanie realizować

zadania w zakresie orientacji zawodowej wymagające szerokiej wiedzy psychologicznej (uczyć samooceny osobowości), wiedzy z zakresu przemian zawodów w ujęciu ekonomicznym i geograficznym itp., w dodatku pełnić w tym zakresie także zadania doradcze wymagające głębokiej indywidualizacji młodzieży i rodziców? Niewątpliwie już dzisiaj szkoła w tym zakresie wymaga wsparcia specjalistycznego. Stąd powszechną aprobatę zyskała informacja Ministerstwa Edukacji i Sportu o potrzebie zatrudniania w szkołach doradców zawodowych. Realizacja tej idei jest jednak jeszcze niewidoczna, oby jak najszybciej przybrała naturalne kształty.

Rec. M. Frejman